دونیای شیعر.. سەردار جاف

زنجیرە وتاری نووسین بەرەو نووسین

(١)

لە زنجیرەکانی پەشوو باسمان لەوە کرد کە لە ناو کورد دا هەموو لە رەوە پەنا بە شیعر دەبەن کە قورسترین ژانرە، ئەستایش گەرەکە بزانین کەرەستە پەویستییەکانی شیعر چین؟ وتمان سەرەتا و بە هیچ ئامادەکارییەک تە دەبە بەهرەیەک لە ناختدا هەبە و گوژم بدات ئەو بەهرە هەقوەاوی رەحەکی پاکی شاعیرانە بەت، کە ئەو بەهرەت شک برد، یەکەم کار ئەوەیە کە تە ژانرە دەست نیشان بکەی و لە سەری بنووسیت، ناکرە تە کەشەک بی دژە رەمانسی و شیعری رەمانسییەت بنووسی، یاخود کەسەکی دژە فیکر بیت و شیعری فیکری بنووسیت ئەو دەمە نە دەتوانیت ئامانج و مەبەستەکەت بپەکی نە بە رەحەوە دەینووسیت، یانی هەقوەاوی ناخەکی پاک نابەت، پەویستە شیعری شاعیران و رەخنەگران بخوەنیتەوە، تا سەردەرکردوو بیت لە کون و کەلەبەرەکانی شیعر، کارامەییت لە زمانەکی جوانی شیعرییەتدا هەبەت، ئەمە رەنگەژەکی ئەستاتیکایی بە دەقی شیعری دەدا، ئەمە لە شیعردا زمان کەکەی سەرەکییە، کاتەکیش شیعرت نووسی و تەواو بووی هەوە بدە لە گەە هاوەکانت بەشدار بیت لە کەە و کەبوونەوەی خەیی، ئەوەی بە شاعیر گرینگە لەم رەژگارەدا فەربوونی بنەما شیعرییەکان و داەشتنەتی، دوو کەپلە لە شیعری خەرمانەی مامەستا ئەحمەد هەردی دەنینەوە بە ئەوەی لە سەر کەشی پەنجە بە ئەوەی شیبکەینەوە تا ئاشنایەتی پەیدا بکەن لە بەگەکانی شیعری؛

چ سەکت لە ناو دەدا، حەشارداوە بە پەنهانی
کە چاوت چەشنی ئاوەنە وەها بە پەردە درکانی
ئەزانم دە هەیە، وەک مس ، کە ژەنگ دەنە بە ئاسانی
دەی تە زەی تەزابە لە کوەو ژەنگی هەهانی ؟
جگە لەوەی ئەستا دەین برگەکان دەستنیشان دەکەین، هاوکات زانیتان کە دوو دەی شیعر دەبەتە بەیت، دواتر شتی دیکەیش ئاماژە پە دەدەین با بەینە سەر بەگەکان ؛
چ / سە / ە / کت / لە / ناو / دە / دا / حە / شار / دا / وە / بە / پەن / ها / نی
کە / چا / وت / چەش / نی / ئا / وە / نە / وە / ها / بە / پەر / دە / در/ کا / نی

ئە / زا / نم / دە/ هە / یە/ وەک / مس / کە / ژەنگ / دە / نە / بە / ئا / سا / نئ
د / ەی / تە / زە / ەی / تە / زا / بە / لە / کوە / وە / ژەن/ گی / هەە / ها / نی
لەردا ئەویشمان بە دەردەکەوت کە ئەم شیعرە کلاسیکییە، ١٦ بەگەییە، ئەوەی بە ئەوەی تازە دەست پەکردوو گرینگە ئەوەیە بزانن کە وشەی دە لە دەەی یەکەم و سێیەم یەک بەگەیە، کەچی لە دەەی چوارەم پیتی (ی) بە زیادکرا، (د) بە تەنها بووە بەگەیەک، هەروەها لە وشەی ژەنگ کە لە دەەی سێیەمدا هاتووە یەک بەگەیە، کەچی لە دەەی چوارەم بە زیاد بوونی (ی) ئەمیش بوو بە دوو بەگە(ژەن) بەگەیەک و (گی) بەگەیەکی دیکەیە.
لە شیعر نووسیندا هەوە بدەن وشە دووبارە ناکەنەوە، تەنها بە جوان بەخشی نەبە، چونکە دەبەتە مایەی سواوی بە مانایی لە دەقە شیعرییەکەتدا، کەچی لە هەندە حاەتدا جوانی دەکات و پێی دەوترێ ((جیناس));
((جیناس ئەوەیە دوو وشە وەک یەک بن، ئەمەیش چوار جۆری هەیە؛
أ / " جیناسی تەواو " ئەوەیە پیتەکانی ئەو دوو وشەیە لە چەشن و ژمارە و ریز و سەر و ژێردا تەن بە تەن یەک بن، جا ئەگەر هەردوو وشەکە یەک وشەیی بوون، ئەوا پێی دەەن " جیناسی تەواوی موماسیل " وەک لەم بەیتەدا؛

شەبەهی زولفە شەه گەنیە روو گەردانی
بە سەری ئەو کە بە سەودا سەر و سامانم دا

لەردا لە نەوانی دوو وشەی " شەبەه " دا جیناسی تەواوی موماسیل هەیە.
خە ئەگەر یەکە لە دوو وشەکان لە دوو وشە دروست کرا بە و ئەوی تریان یەک وشەیی بە، ئەوا پێی دەەن" جیناسی تەرکیب " وەک لەم بەیتەدا ؛

موتمەئین خاتر و ئەیمەن مەبە هەرگیز لە شەی
نەفسی ئەممارە، کە ئەم مارە لە گەە تە شەیە

ب / " جیناسی ناقیس " ؛ ئەوەیە یەکە لە دوو وشەکە پیتەکی لەوی تریان زیاتر بە، ئیتر ئەو زیادەیە لە سەرەتاوە بە یا لە ناوەاست یا لە دوای وشەدا، وەک وشەی " پووش" و " پووشوو " لەم بەیتەدا:

رەقیب و موددەعی وەک پووش و پووشوون
بسوتێنین کە وەک بەرقین، لە بەر قین

ج / " جیناسی موحەەف " ؛ ئەوەیە کە دوو وشە لە هەموو شتدا یەک بن، تەنها سەر و ژێریان جیاواز بە، وەک " جەنان " و " جینان " ،

بۆ پەی شێوە نووسینی عەرەبی، لێم بۆیتەدا؛
جانانی وەک جینان کردم بە ماوا
حەبیبەی " ماڤیاوا" ماڤی ئاوا
د / " جیناسی موزاریع " ؛ ئەوەیە دوو وشەکە وەک یەک بن و تەنها لە یەک پیتدا جیاواز بن و ئەو دوو پیتەش کە تیادا جیاوازن لە یەکەوە نزیک بن، وەک وشەی " دیبا " و " زیبا " لێم بۆیتەدا؛
کوە تازە و تەڵ مادام سادە وەکوو خوشکی بۆ
ئەمما کە روا سەبزە دیبا کوە و زیبا کچ
ه / " جیناسی لاحیق " ؛ ئەوەیە دوو وشەکە وەک یەک بن و تەنها لە یەک پیتدا جیاواز بن و دوو پیتەکەش بۆ تەواوی جیاواز بن، وەک سێ وشەت " ئاسک " و " ناسک " و " باسک " لێم بۆیتەدا؛
ئەلا ئەی ئاسکی ناسک بۆ باسک
شکاندت گەردنی سەد شەری شەرز)) (١)
شیعر دونیایەکی جوانی ئەفراندن، تۆ کە تازە دەست بە نووسینی شیعر دەکەی گەرەکە لە دەقی شیعریدا ڕەوانبێژی لە بەرچاو بگریت، بۆ ئەمەیش هەوڵ بدە کەشی شیعریت ناڕەک و لاسەنگ نەبێت، چونکی ئەم لایەنە بەوردی سەرنجی دەدرێتە، بۆ ئەوەی ئەستاتیکا بە شیعرەکەت بەدەی ناکرێ و نابێ ئەم لایەنە فەرامۆش بکەی، هاوکات لە گەڵ ئەوەیشدا تواناکانت لە دوا دێری شیعرەکەدا دەربخە واتا دوا دێڕی شیعرەکەت تەواوی هەنزی ژانر و بیرکەی شیعرەکەت لە خۆ بگرێت، هەم خوێنەر سەرسام دەکەی هەم چێژیشی پێدەبەخشی و وای لە دەکەی بە خەی بیر بکاتەوە و بە دوای بیری تەدا وەڵێ و عەوداڵ بێت، دەکارە لە بەرایەوە وا لە خوێنەر بکەی تەکەڵە بە شیعرەکەت ببەی و لە گەڕیدا سەما و لەنجە بکات ئاوێتەی ببێ، تا لە پێام و مەبەستەکەت هەم ورد بێتەوە هەمیش تێبگات، کاتێک کە شیعرت نووسی یەکسەر مەچە سەر لاپتەپ و کەمپیوتەرەکەت و دەست بە نووسین مەکە، ئەگەر بکەر دەفتەرێکی بەر باخەڵت هەمیشە پێبێت، ناو بە ناو چی بە هزرتدا هات یاداشتیان بکە، بە مەرجێک لە چوارچێوەی یەک ژانردا بێت، یەکەی ژانر لە دەست نەدەی، پێش تایپ کردن بە ڕەشنووس دەست پێبکە ئەوەی مەبەستتە بینووسیت بە یەک وشە دەریببڕە، پاشان زەر بە وردی و سەرنجەوە دیقەتی ئەو وشەیە بدە و بیری لێبکەرەوە، زەر شتت دێتە یاد، تۆ کە لە قۆناغی سەرەتای نووسینی شیعردایت دەشێ چەندینجار ئەو ڕەشنووسە بسڕیتەوە تا دەگاتە پاکنووس کە ئەوە گرینگە و ئیتر دوای پاکنووس دەست بە تایپ کردنی بکە، کەش و سەرواکانیان دەسکاری بکە، هەندە جار دەکرێ وەنا شیعرییەکانیش دەسکاری بکرێت و وەنای جوانتر نیشان بدەی، هەوە بدە خۆ لە بیری ئاڵۆسکاو و جەنجاڵ و سترەسی دوور بخەوە، پشوو بدە، چارە نەکرا، بچە درەوە و تەواو

ئارامی بە هزرت ببەخشێ با وەس و نیگەرانت نەکا، بە ئارامی ئاسوودەیی و هزرکی نەرمەوە وەرەوە سەر نووسینی شیعرکەت، ئەو کات بە بیرکی جیاواز و نا ماندووەوە دگەیتەوە و رەنگە شیعرکی زەر جوان بنووسیت و دەستخۆشانت لێبکرێت، ئەم حاڵەتانە لەبەر چاو بگرە تا دەکەویتە سەر پەی خەت و دوای ئەوە دەبێتە کارکی ئاسایی و زاڵ دەبیت بە سەریدا.

سەرچاوە ؛
١ / دیوانی نالی /لێکۆڵینەوە و لێکدانەوەی ؛ مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و فاتیح حەبدولکەریم، پیاچوونەوەی ؛ موحەممەدی مەلا کەریم. أنتشارات کوردستان ، سنە

ئێران .. دیکتاتۆر بەرە کۆتایی!.. نووسینی: عەبدولڕەحمان گۆورکی

چاوخشانێک بەسەر مەترسییەکان و تایبەتمەندییەکانی راپەڕین و وریایی!
نووسینی عەبدولڕەحمان گۆورکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

هاوکات لەگەڵ بەرەوپێشەوچوونەکانی ڕاپەڕینی سەرتاسەری خەڵکی ئێران بۆ ڕووخاندنی دیکتاتۆریەتی مەزهەبیی دەسەڵاتدار، حکوومەتی ئێران لە بازنەشێوازی دیکتاتۆرکان و لایەنگرانی، دیاردەت ڕەوی ڕاستەقینەی ڕاپەڕینی خەڵک بۆ لادان بەرەت و ڕەگەری بکات لەوەی گەل بۆ ئاوات و ئارزووەکانی خۆی بگات.
پێناسەی ڕاستەقینەی ڕاپەڕین لە ئامانج و دروشمی سەرکی ڕاپەڕیندایە. هەروەها (کلیل)ی سەرکەوتنی ڕاپەڕینیش لە بەدیهێنانی دروشم و خواستی سەرکیدایە. لە ئێران خەڵک دیاردەت ئەم دەسەڵاتە بۆ تەواوی بوونەن. ئەم داواکارییە هەقوەاو و بەرهەمی هەلومەرجی پێ لە ئازاری سیاسی، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی و ئابووریی ئێرانی ژێر دەسەڵاتی حکومەتی مەزهەبیە لە ماوەی ٤٣ ساڵی ڕابردووەدا و بە "هەڵکەوت" پێنەگەیشتووە بە ئەم دروشم و داخوازییە

سەرکییە.
بەردی ئاپێن!
هاوکات لەگەڵ بەردەوامیی ئاپێنی خەڵک و ئاسەی رووداوەکان و هەروەها بە نیشاندانی تەواوەتی تابلەی ئاپێن، پرسیار لەرەو دەست پەدەکات کە دوای ڕووخاندنی ئەم دەسەاتە چی ڕوودەدات؟ بە واتایەکی تر کە دەوات و کە دەت؟ وەامەکی ڕوون بە ئەم دوو پرسیارە، تەشە و دینەمەی سەرخستنی ئاپێنی گەلە بەرەو شەش و دوورکەوتنەوە لە باریکەە و بە لاەداچوونی.
دیکتاتەری ئایینیی دەسەاتدار لە ئەران، سامناکترین و ترسناکترین جەری ژەمە دیکتاتەرکانە لە مەژووی ئەراندا. هەربەیە زیانی ماەی و مرەیی ئەم حکومەتە لە کەی هەموو حکومەتە دیکتاتەرکانی ئەم سەرزەمینە زیاترە و تا ەژی ڕووخاندنیشی، دەست لە تاوان و تاەانکاری هەناگرەت.
ئەستا ڕووبەڕووبوونەوەی خەڵکی ئەران بەرانبەر بە دیکتاتەری دەسەاتدار پەی ناوەتە دواقەناغی خەی و دەنگی تەکشکانی ئەسک و پروسکی دیکتاتەر لە هەموو شوەنەکی ئەران بەر گوە کەوتووە. دەبە چ بکرەت و مەترسییەکان چین و ئاسەی چییە؟
هەنگاوەکانی دژ بە راپێنی گەل!
بە درەژایی مەژوو، کەنەپەرەستی و ئیستعمار (کەلەنیالیزم) هەمیشە دژی بەرژەوەندییەکانی خەڵکی ئەران بووە. ئەگەر بتوانن، بە میتەدی سەربازی و مەیدانی ئاپێن سەرکوت و بەدەنگ دەکەن. ئەگەر نەتوانن، پەنا دەبەن بە لادان لە ەەەوی ئاستەقینەی ئاپێن و دابەزاندن و کاەکردنەوەی دروشم و داواکارییەکانی خەڵک. ئەوان توقاون لەوەی "راپێن" بگاتە ئاستی"شەش" و "دیکتاتەر ڕووخان".
هەر لەبەر ئەم هەکارەشە هەوە دەدەن بە شەوازی جیاواز ئاەاستەی ئاپێنی جەماوەر بە ڕووخاندنی دیکتاتەر بگەن بەرەو "ئیسەاحات و چاکسازی و مانەوە"ی ئەم ژەمە.
ئەگەرچی راپێنی خەڵکی ئیران لە ساەی ١٣٥٧ (1979) زەر جیاوازە لە راپێنی ئەمەی خەڵکی ئەران، بەام یەکەک لە تایبەتمەندییە دیارەکانی ئەوەیە کە ناحەزانی خەڵکی ئەران، توانیان لە پیلانەکی گەوردا "خومەینی" وەک "سەرەکی شەش" بناسەنن و ئەم لایەنە خوەنەژ و کەنەپەرستە بخەنە سەرە کورسیی دەسەات و مەسەری ئاپێنی دژە پاشایەتیی خەڵکی ئەران بە تەواوی بە لاەدا بەرن و دیکتاتەرییەتەکی زەر خراپتر لە دیکتاتەری پەشوو لە ئەران بسەپەنن بەسەر خەڵکی ئەراندا. لە هەلومەرجی ئەوسادا، خەڵک بە دروستی هەیانبژاردبوو کە دەسەاتی پاشایەتییان ناوەت! بەام سەرکردە راستەقینەکانی خەڵکی ئەران یان لە لایەن رەژیمی شاوە لە سەدارە

درابووون، یان لە ناو زیندان لە ژێر ئەشکەنجەدا بووون. ئەوەش وایکرد کە رەوتی کۆنەپەرستان و کلۆنیالیزم بە قەستنەوە هەلەکە، "بەشایی سەرکردایەتی" بە "خومەینی" پڕ بکەنەوە. ئەنجام، ئەوەی نەدەبوو ڕووبدات، ڕووی دا!

پێویستیی درێژدان بە ئاپۆین!

شوبهاندنی ئەم ڕاپەڕینەی ئێستای خەڵکی ئێران بە ئاپەڕینەکەی ساڵی ١٣٥٧ (1979) هەڵەیەکی گەورەی سیاسی و کۆمەڵایەتییە. چونکە دەسەڵاتی دیکتاتۆری ئێستاکە، جیاوازە لە دیکتاتۆرییەتی وابەستەی پاشایەتی لەو سەردەمدا. خەڵکی ئێرانیش خەڵکی ئەو سەردەمە نین. بە وتەی بەڕێز مەسعوود ڕەجەوی، تەنیا خودای ئەم دوو هەڵ و مەرجە دەکرێت "یەک" بێت. بەو دەرهاویشتەیە کە کۆتایی هەموو دیکتاتۆریەتییەک، کۆتنی حەتمییە لە سەر دەستی خەڵکی ئاپەڕینکار لە ئێراندا.

هەموومان دەزانین کە ئاپەڕینی ئێستای خەڵکی ئێران، ئاپەڕینێکی خێرسک و بە ڕەبەڵەی نییە کە بە ئەزموون و بە هێکخستن و بە ئامانج بێت. بە لای خەڵکی ئێرانەوە ئەوە بە ئەزموون کراوە کە ئەم دەسەڵاتە، هەقوڵاوی ناو خەڵک و لە بەرژەندیی خەڵکدا نییە. هەر بۆیە دەبە کۆتایی پێ بهێندرێت. هێنگە جیاوازی بەرچاوی نێوان ئاپەڕینی ئێستاکە و ئاپەڕینی خەڵک لە ساڵی ١٣٥٧ (1979)، بەم شێوەیە فەرمولە بکرێت کە: "ئێستا خەڵکی ئێران دەزانن بۆچی شۆشیان کردووە و دەیانەوێت بە چی جگەی پێ بکەنەوە". خەڵکی ئێران زۆر بە جیدی بەدوای حکومەتێکی کەماری و دیموکراتی و جەماوەری و نیشتمانیدا دەگەڕێن و تێگەیشتنیکی هێژاییان هەیە بەرامبەر بەوەی "چی دەبە بەوات" و "چی دەبە بێت". چونکە ئەم ڕاپەڕینە خاوەن ڕەگ و ریشەیەکی دێرینە لە بەرخودان و خۆڕاگری بەرامبەر بە دیکتاتۆری ئایینی لە ماوەی (43) ساڵی ڕابردوودا و بە هەڵکەوت و خێرسک ڕووی نەداوە، کە شەهیدبوونی کچێکی کورد بە ناوەی مەهسا ئەمینی (ژینا) ڕاپەڕینەکانی پشووی گەیاندە لوتکە و ڕژێمی دیکتاتۆریی ئێرانی وەلەرزە خستووە!

بۆیە یەکەم وانەی ئاپەڕینی ئێستا لەوەدایە کە دەبە بەوپەڕی چڕی ئاپەڕین درێژەی پێبدرێت بە بەدیهێنانی ڕووخاندنی ئەم دەسەڵاتە دیکتاتۆرە و بە هیچ شتێکی کەمتر ڕازی نەبین!

وریابوونەکی پێویست!

هێژانی لوتکەی ئاپەڕینی جەماوەری تایبەتمەندی خۆی هەیە. بەرەوپێشچوونی ڕاست و دروستی ئاپەڕین و پاراستنی، پێویستی بە وریایی و جووڵەی ڕەک و پێک هەیە بە پێوەرێکی دیار و ڕوون. ئاسایی کە دەسەڵاتی دیکتاتۆری و لایەنگرانی بەدەنگ دانیشن و لە

پناو مانوی ژمکیان پنا بە هەر تاوانک دبن. ئوان هەو ددن بە چالاککردنی ناککییە لاوکییەکان یان دروشمی دابشکر و دووبرکینانو(!)، اپینی گل لە ئامانج و دروشمی سرکی لابدن و بم شویش اپینی جماوری نزک بکن. هربیە لو ژاندا زر شت دبینرن و دبیسترن کە پشتر نبینراون و نبیستراون. کاویە نابە گە بدرت داواکارییەکانی پشووی خک، جگی دروشمی سرکی اپین، واتا(ووخاندنی ئم دساتە) بگرنو!

بز مسعود جوی لە کاتی اپینی سای ۱۳۵۷ (1979)دا وتی "ئمە نهاتوین بە ئوی هموو شتک لە اپینکدا پشتاست بکینو". ئمە ئزموونکی پراکتیکی نایابە بە پداگری لسر پرنسیپکان و بە دروستی پشخستنی اپینی جماوری برو سرکوتن و گیشتن بە شش و ووخاندنی دسات. هروک چن موجاهدینی خلق نک هرگیز دستوور و پلان و سیاستی خومینی و ژمکیان پسند نکرد، بکو لە برانبریدا وستان و باجکی گوریان دا. موجاهیدین هر لو ژو کە خومینی توندوتیژی و تویی برانبر بە خک نیشان دا، لدژی خومینی و سیاست و برنامە و ژمکی وستان و برنگاری بوونو و بوونە ئاهگری ووخاندنی ئم ژمە!

دروشمی سرکیی اپینی جماوری لە ئران!

پاراستنی اپینی جماوری و دستکوتکانی و رزگارکردنی سرکوتوانی لە بسگلی گوری دیکتاتر، تنها کاتک میسر دبت کە پداگری لسر پرنسیبی بنتی "وخاندنی ژم" و "پرنسیبکانی خبات و تکشان" بکرت و وک هی سوور دابنرن و بە کمتر لە ووخاندنی دیکتاتر ازی نبین.

ئزموونکان دریانخستوو کە دروشمگلی وک "حیجابی ئیجباری" و "ئازادی زیندانیانی سیاسی" و "ژن، ژیان، ئازادی" … هتد، هرچند پشکوتنخوازن و پویستە پشتیوانیان لبکرت، بام ئوان ئو داواکاریان کە ئگر جگی دروشمی "ووخاندنی دسات" بگرنو، ئو یکم سوودمند تیایدا، دیکتاتری دساتدار.

منداڵانی بەهرەمند.. رزا شوان

لە روی زانستییەو، چەندین زاراو هەن کە گوزارشت لە چەمکی (منداڵی بەهرەمند) دەکەن و هەمان مەبەست دەگەیەنن. وەک (منداڵی بەتوانا)، (منداڵی داهێنەر)، (منداڵی بلیمەت)، (منداڵی هەڵکەوتوو)، (منداڵی لەهاتوو)، (منداڵی باڵادەست)، (منداڵی زەرزان) ، … هتد.
ئەم زاراوانە هەرچییەکبن، گوزارشت لە پەلەک لە منداڵانی نائاسایی دەکەن، کە دەکەونە ژێر چەتری پەروەردەی تایبەتییەو و لە رووی زیرەکی ئەقەییەو جیاوازیان لەگەڵ منداڵانی ئاسایی هاوتەمەنیاندا هەیە، لەوان بە جەش و خرەشتر و هەشیارترن.
بەگومان هەموو خەزانەکان حەزدەکەن کە منداڵەکانیان بەهرەمەند و داهێنەر و جیاواز و ناوازەبن، تا شانازی بە خەیان و بە داهێنانەکانیانەو بکەن. بەڵام حەز شتەکە و توانا و بەهرە شتەکی ترن.
دەشە منداڵانی بەهرەمەند، لە بوارەک یا زیاتر لە بوارەکدا هەڵکەوتووبن، وەکو لە رووی هەزری و داهێنان و کەمەڵایەتی و جەستەیی و هونەریی (موزیک، هەڵپەڵکە، سەما، گەرانی، شانە) و لە بواری ئاکادیمی و وەرزشی و تەکنەلەژی و بوارەکانی کەدا.
ئەم منداڵە بەهرەمەندانە پەویستییان بە ستراتیژی و میکانیزمی جیاواز هەیە. پەویستییان بە بەرنامە و پرەگرامی پەروەردەیی پەشکەوتوو هەیە، کە لە ناوەڵەکدا جیاوازبەت لەگەڵ بەرنامە و پرەگرامەکانی منداڵانی ئاساییدا، چونکە بەرنامە و پرەگرامە گشتییەکان، حەز و ئارەزوو و هیوا و خەونەکانیان مەست ناکەن.

منداڵانی بەهرەمەند لە هەموو توەژەکانی کەمەڵایەتی و ئابووری و ئاینیدا هەڵدەکەون.
لە توەژینەوەکانی پسپەراندا، ئەو راستییە دەرکەوتووە، کە زەربەی بەهرەمەندان و بلیمەتان و داهێنەران و سەرکردە هەڵکەوتووەکان، لە خەزانە کەم دەرامەت و هەژارەکاندا پەگەیشتوون و هەڵکەوتوون.
تا ئەستا گەلە پەناسەی جیاواز بە دیاریکردنی چەمکی (بەهرەمەند) کراوە. بە کورتی و بە چەی باس لە هەندە لەو پەناسانە

دەکەین:
پێناسە کلاسیکییەکان، سەرنج وردیان لەسەر ئەوەیە کە توانای ئەقڵی، کە گوزارشت لە بەهرەمەندی و زیرەکی دەکات، تەنیا پێوەرە بۆ پێناسەکردنی منداڵی بەهرەمەند.
ئەم پێناسەیەش، بۆ بۆچوونی (هۆلینگ ورس) و(تیرمان) دەگەڕێتەوە. سەرنجیان لەسەر توانای گشتیی ئەقڵی بووە. کە لووتکەی تاقیکردنەوەکانی زیرەکییەوە دەردەکەوێت.
کەمترین ڕێژەی زیرەکیشیان بۆ (١٤٠) نمرە دیاریکردووە. کە سنووری نەوان منداڵی بەهرەمەند و منداڵی ئاساییە.
(ڕینزولی) بەم شێوەیە پێناسەی بەهرەمەندی دەکات:"منداڵی بەهرەمەند، ئەو کەسەیە کە تواناییەکی ئەقڵیی باڵای لە داهێنانەدا هەیە".
سەبارەت بە پێناسەی (ویتی) ش، کە ئەو پێناسەیەیە کە کەمێکی ئەمریکی پەسەندی کردووە و پشتی پێدەبەستن، ویتی دەڵێت:"منداڵانی بەهرەمەند ئەو کەسانەن کە هەمیشە لە بوارەکانی موزیک و هونەر یان سەرکردایەتیکردنی کەمایەتیدا، بە پلەیەکی سەرنجڕاکێش نمایشکاری بەرزن".
هەریەکێش لەم زانا پسپۆرانەش (وەاس، کوچان، کەکس، دکتۆر ماکینون، ماریا شیفڵ) و زایانی کەش، هەریەکەیان کەمێک سیما و تایبەتمەندییەکانی منداڵانی بەهرەمەندیان دیاری کردوون.
کەمەی نیشتمانی منداڵانی بەهرەمەند (دی سی) لە واشنتۆن لە ئەمریکا. جێخت لەوە دەکاتەوە کە هەرچەندە پێناسەی زۆر بە بەهرەمەندی هەیە، بەڵام هەموویان تووخمێکی هاوبەش لەخۆدەگرن، واتە:"بەهرەمەند، کەسێکە کە ئاستێکی ناوازە نیشان دەدات. یا لە ئەدای کارکردن لە یەکێک یا لە چەند بوارێکی دەربەیندا، توانای نیشاندانی هەیە".
بە کورتی، بەهرە توانایەکی جیاوازە و ئامادەییەکی ڕەهەکی نائاساییە لە لای کەسی بەهرەمەند. دەشێت توانایەکی بەماوە بێت یا وەرگیراو بێت. توانایەکی ئەقڵی بێت یا توانایەکی جەستەیی بێت.
نیشانەکانی منداڵانی بەهرەمەند
لەوانەیە بپرسن کە چۆن منداڵانی بەهرەمەند بناسن. نیشانەکانی منداڵانی بەهرەمەند زۆرن، ئەمانەی خوارەوە بە کورتی بەشێکن لە نیشانەکانی بەهرەمەندی:
١ـ منداڵانی بەهرەمەند وەکو مامۆستا دەردەکەون. لە منداڵانی مامناوەند، خێراتر و ئاسانتر فێردەبن و زانستی وەردەگرن، بە تایبەتیش لە فێربوونی زمانەدا بەهرەیەکی باشیان هەیە،

خاوەنی وشە و زاراوەیەکی زۆرن و دەتوانن لە پێکهێنانی رستەدا سوودیان لەوەربگرن و بەکاریان بهێنن. بە ئازادی و ئاسانی و جوانی و بوێریشەوە گوزارشت لە هەزر و بیرکە و راکانیان دەکەن.
٢ـ منداڵانی بەهرەمەند، کراوەن، خەڵکرخەرن و خەیان دەبنە پێشەوە.
٣ـ خوێنەری خووگرتوون، هەمیشە خولیا و شەیدای خوێندنەوەی گۆڤار و کتێبی بابەت هەمەچەشنەن. لە خوێندنەوە مەست نابن و حەز بە زانینی زیاتر دەکەن.
٤ـ ئەرکەکانی قوتابخانەیان، لە ماڵەوەدا بە خۆرایی و بە ئاسانی جێبەجێدەکەن و پشت بە تواناکانی خەیان دەبەستن.
٥ـ کەمڵایەتین و بە هەی زیرەکیانەوە، هاوڕێتی و ئاشنایەتی لەگەڵ کەسانی تەمەن گەورەتر لە خەیان دەکەن. ڕەحمی یارمەتی و هاوکاری و دادپەروەرییان هەیە.
٦ـ بەوا و متمانەیەکی زۆریان بە خەیان هەیە. هەردەم هیوادار و گەشبینن، بوێرن و دودڵنین. هەڵوێستی ئەرێنیان هەیە. خاوەنی ئیرادەیەکی بەهێزن و ئەستەم بوونی نییە لە لایان. نوێخواز و داهێنەر و ئەزموونخوازن. لە گفتوگۆ و قسەکردندا شەرم ناکەن.
٧ـ زۆر دەپرسن و زوو تێدەگەن و هەردەمیش وەڵەی دوای زانین و راستییەکانن.
٨ـ بە شێوازێکی نوێ و ناوازە، توانای چارەسەرکردنی گرفت و کێشەکانیان هەیە.
٩ـ خاوەنی خەیاڵێکی بەرز و فراوانی نائاسایین. چیرۆکی خەیاڵئامێز دەگێڕنەوە. بە وردەکارییەکی زۆرەوە، باس لە داهێنان و لە جیهانە خەیاڵییەکان دەکەن.
١٠ـ دەیان بە کارە ڕۆتینییە دووبارەکانی ڕۆژانە داناکۆڵت. وەڵەی دوای داهێنان و ئافراندن و پێشکەوتنن.
١١ـ جوانخوازن و حەزیان لە چەژی جوانییە. لە ڕووە جوانەکانی شتەکان دەڕوانن.
١٢ـ منداڵانی بەهرەمەند تووندڕەو و دەمارگیر نین، میانڕەون. ئامادەییەکی زیاتریشیان بە دانان بە هەڵەکانیاندا هەیە. ڕەزیش لە دایکان و باوکان و لە مامۆستاکانیان و لە هاوڕێکانیان و لە کەسانی تر دەگرن. رای جیاواز قبووڵ دەکەن و هەستی کەس بریندار ناکەن.
١٣ـ خاوەنی هەست و سۆزن، هەردەمیش گەشبین و هیواخواز و کەنەدەرن بە گەیشتن بە هیوا و بە ئامانجەکانیان. لە لایان ناکرێ و ئەستەمیش بوونیان نییە.

١٤ــ سەرنج وردن و زوو تێگەیشتن و دانامێنن و خێرا وەڵامی پرسیارەکان دەدەنەوە.
١٥ــ بە هەڵی زیرەکی و باڵادەستی و بەهرەمەندییانەوە، حەز بە ڕابەری و پێشەنگی و بە سەرکردایەتیکردنی هاوتەکانیان دەکەن.
١٦ــ لە تەمەنێکی بچوکدا فێری قسەکردن دەبن و زووش پێ دەگرن، زووش فێری خوێندنەوە و نووسین دەبن. لە قوتابخانەشدا لەچاو هاوتە خوێندکارەکانیانەوە کە بەهرەمەند نین و ئاسایین، ئەمان ئاست بەرزترن و نمرەکانیشیان لە وانەکاندا باشترن.
١٧ــ ڕووخۆش و حەزیان لە گفتوگۆ و سوعبەت و لە قسەکردن و لێکدانەوەیە.
١٨ــ خاکین و زیادەڕۆیی ناکەن و خەیان هەڵناکەشن و کەمتر شانازی بە خەیان و بە کارەکانیانەوە دەکەن.
١٩ــ حەزیان لەو یاریانەیە کە ئاسان نین و پێویستییان بە بیرکردنەوەی قووڵ و بە یاسا هەیە. وەکوو یاریی شەترەنج و یاریی هەڵوەشاندنەوە و پەکەوتانی شتەکان.
٢٠ــ تەندروستییەکی باش و تەنەکی بەهێزیان هەیە.
٢١ــ توانایەکی باشیان لە گوزارشتکردن لە هەزر و لە خەیاڵ و لە بیرەکانیان هەیە. توانای ڕەخنەگرتنیشیان لە خەیان هەیە.

ڕەگی خەزان لە گەشەکردنی بەهرەی منداڵان

(بلووم) لەو باوەڕدایە، کە خەزان ڕەگەکی گرنگی لە پێکهێنانی بەهرەی منداڵدا هەیە. گەر خەزان هانی منداڵەکەی نەدات و بەهرەکانی بە هەند نەزانێت و ڕێز و پێزانینی بە توانەکانی منداڵە بەهرەمەندەکەی نەبێت و لە ماڵەوەدا کەشوهەوایەکی گەنجاوی گەشەکردنی و پێشکەوتنی بۆ نەڕەخسێنێت، بەهرەکانی منداڵەکەیان بە کپی و پێنگخواردوویی و شاراوەیی لە دڕووندا دەمێننەوە و دڕیان نابڕێت.

هەریەکەش لە (گینسبەرگ) و (هاریسن) یش، جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە، کە تا ئەمڕۆش بەشەکی زۆری خەزانەکان نابڕێدن لە گرنگی ڕەگیان، لە دەزینەوەی منداڵانی بەهرەمەند.
یەکەم هەنگاو کە پێویستە دایک و باوکی منداڵ بینەن بە دیاریکردنی منداڵەکەیان، ئایا بەهرەمەندە یا ئاساییە. ئەوەیە کە لە لایەن دڕوونناسەکی پسپۆری مەڕەتپەدراوەوە، منداڵەکەیان هەڵسەنگێندرێت، کە شارەزایی و ئەزموونی مامەڵەکردنی لەگەڵ منداڵانی بەهرەمەندا هەیە.
مامۆستاکانیش ڕەگەکی گرنگیان لە دەزینەوەی قوتابییە

بەرهەمهێنەرەکانیان هەیە. لە میانەی سەرنج و تێبینییەکانیان، لە کاتی وتنەوەی وانەکانیاندا. دەتوانن منداڵە بەرهەمهێنەرەکانیان بناسن و ئەوەش بزانن کە توانا و بەهرەکانیان لە چی بوارێک دایە.

چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ منداڵانی بەهرەمەند

١ــ پێویستە ئەوەی دایکان و باوکان، گرنگی و بایەخی بەهرەمەندی بزانن و بە گوێکردن و هاندانی منداڵەکانتان بیقەزێنەوە.

٢ــ بوار و کەشوهەوایەکی هێمن و گونجاو بە منداڵە بەهرەمەندەکانتان بڕەخسێنن. کاتێک کە دایانووت شتێک دابهێنن یا بیر لە بابەتێکی دیاریکراو دەکەنەوە.

٣ــ لەو بوارانەی کە منداڵاکانتان بەهرەیان تێیاندا هەیە، هانیان بدەن کە متمانەیان بە تواناکانی خۆیان هەبێت. توانای ئەنجامدانی کاری گەورەیان هەبێت. چونکە متمانە و بەوابەخبوون، هەڵکارێکن بۆ دەرخستنی توانا و بەهرە متبوو و شاراوەکانیان.

٤ــ دابینکردنی کتێب و گۆڤاری بابەت هەمەڕەنگی بەسوود، بۆ پڕکردنەوەی منداڵە بەهرەمەندەکانتان. کە لە میانەی خوێندنەوەیاندا، خەیاڵیان فراوانتر دەکەن و ئیلهام و مەیلێکی زیاتریان بۆ داهێنان و ئافراندن دەبێت. لە ماڵەوەشدا کتێبخانەیان بۆ دابنێن و بۆ کتێب و گۆڤاری هەمەڕەنگی گونجاو لەگەڵ تەمەنیاندا، بیانەزێننەوە.

هەروەها دابین کردنی کارەستەکانی ئەو یارییانەی ئارەزوویان لێیان هەیە. چونکە یاریکردن هەڵکارێکی گرنگە بۆ گەشەکردنی بەهرە و توانا و ئارەزووکانی منداڵانی بەهرەمەند. بۆ تایبەتیش یارییە زیرەکانە کە پێویستییان بە بیرکردنەوە هەیە.

٥ــ هەرگیز نابێت گاڵتە بە توانا و بە خەیاڵ و بیروڕا و بۆ بیرکەکانی منداڵە بەهرەمەندەکانتان بکەن و پێیان پێبکەنن یا گاڵتە بە کار و بە پڕۆژەکانیان بکەن. گەر ساکاریشبن، بەهەندیان بزانن. ئاگینا بەوا و متمانەیان بە خۆیان نامێنێت و بەهرەکانیشیان دەتاسێن و لەناودەچن.

٦ــ هەندە کەشە بخەنە بەردەم منداڵە بەهرەمەندەکانتان، تا بزانن چەن بیریان لێدەکەنەوە و چی چارەسەرێکی گونجاو بۆ چارەسەرکردنیان دادەنێن.

٧ــ گرنگە ئەوەی چیرۆک بۆ منداڵان لە پێش نووستندا زیاتر گوێ بۆ بەهرەکانی منداڵانی بەهرەمەند دەکەن. لەکەڵیشەوە

تازکان ئویان سلماند، کە گەانوی چیرک بە منداان زر بسوود. ئو منداانی چیرکیان بیان گاونتو، لە قوتابخاندا زیرکترن لە ئو منداانی کە گویان لە چیرک نبوو.
٨ـ راهنانی منداانی بهرمند، لسر بە دروستی بکارهنانی ئامرکانی کمپیوتر و ئینترنت و ئایپاد. کە لمیانیانو دتوانن زیاتر فربن و وربگرن و زیاتر گش بە بهر و ئارزووکانیان بکن.
٩ـ پویستە قوتابخانکان رماکی گشتی بە ناسینی قوتابییە بهرمندکانیان بکن.
بە جیاوازیان بزانن و پلی تایبەتی و پرگرام و برنامی تایبەتییان بە دابژن.
١٠ـ پویستە ئو مامستایانی کە وانە بە پلی منداانی بهرمند دەنو، کرس و خولی تایبەتییان بە بکرتو و بە باشی رابهنرن، تا لە لە باری چنییەتی مامەکردن لگە منداانی بهرمندا هشیار و شارزابن.

رزا شوان
نرویج: ٢٣/ ئوکتبر/ ٢٠٢٢

پارادکسی "شازاد"ک کە نایوت ببتە پاشا!.. حمید تقوایی

ورگانی بە کوردی:کاو عومر

ئاغای ژا پهلوی لە کنگرە ژنامەوانییکیدا باسی لو پرسانە کرد کە لە سشیال میدیا و میدیاکاندا گفتوگی گرم و بچوونی جراوجری لکوتووتو. هروها بە پویستم زانی ئاماژە بە چند خاک بکم سبارت بە بچوون و هوستکانی.
کشی نازناوی "شازاد"

خاڵی یەکەم نازناوی شازادەیە. نازناوی خوێن و بنەماڵەیە کە تەنیا لە کەمەڵگا کەن و سەدەکانی ناوەڕاستدا ڕەڵەی ڕەنگاوڕەنگی لە سیاسەتدا هەبووە، بەڵام لە کەمەڵگا مەدەنی و مەدەرنەکاندا جەگەیەکی نییە. لە نەوان شتەکانی تردا، مەدەنی بە واتای کەتاییهەنان بە ئەرستەکراسی و پەیوەندییە بەماوەیی و بنەماڵەییەکان لە سیاسەت و لە حکومەتدا و بە گشتی لە پەگە و ڕەڵەی کەمەڵایەتی و سیاسی هەر کەسەکدا. کەواتە هەشتنەوەی نازناوی شازادە و دەرکەوتنی لە سیاسەتدا وەک کوەی پاشا لە بنەڕەتدا پەش شارستانیەت و بە مانا تەواوی وشەکە کەنپەرستانەیە. لەم ڕوانگەیەوە دامەزراوەی پاشایەتی نەک هەر لە وەاتەکی وەک ئەراندا کە هەمیشە دامەزراوەیەکی هاوواتای دیکتاتەری و ستەمکاری بووە، بەڵکو لە کەمەڵگا پیشەسازییە ڕژئاواییەکانی وەک ئینگلتەرا و دانیمارکدا کە هەشتا تەوەکە پاشایەتیەکیان فەڕ نەداوە، پەیوەندییەکە کە جیایە لە ڕەڵەی ڕواڵەتی.و تەشریفاتی بە سەپاندنی تەچوون و خەرجییە گەورەکان بەسەر باجدەراندا، دامەزراوەی ئەرستەکراتی فەرمی کە لەلایەن بەشی پەشەنگ و پەشکەوتنخوازی هەمان کەمەڵگاکانەوە ناڕزایەتیی بەرامبەر دەکرەت، هیچ تایبەتمەندییەکی نییە.

بەڵام سەبارەت بە هەلومەرجی سیاسی ئەران و هەڵوەستی شازادە ڕەزا پەهلەوی، مەسەلەکە لەمەوە تاتەرە. ئەو بانگەشەی بەرگری لە ئازادی دەکات، بەڵام لە سەردەمی باوک و باپیریدا هیچ هەواڵەک لە ئازادی نەبووە. ئەگەرچی کەماری ئیسلامی دیکتاتەری تا ئاستی ژیانی تایبەتی خەڵک درەژ کردووەتەوە، بەڵام لە ڕوانگەی سیاسی و کەمەڵایەتییەوە، ستەمکاری سەردەمی پەهلەوی لە دەخی ئەمە کەمتر نەبووە. لە تیرەری میرزادە عەشقی تا دەگاتە بەینی زمانی فەرخی یەزدی تا قەدەغەکردنی هەموو حیزبەکان و چاپەمەنی ئازاد و دروست کردنی خنکاندنەک کە بە گەڵستانی ئارایامیهری ناسرابوو، لە دەسیەی بنەماڵەی پەهلەویدا تەمار کراوە. کەماری ئیسلامی تاوانی بەشوماری ئەنجام داوە، بەڵام تاوانەک بە هەر ڕادەیەک بەت تاوانە. تەنانەت لە ڕووی دووڕوویی و دە ڕەشییەوە، لەکچوونەکی گەورە لە نەوان نمایشی محەممەد ڕەزا شا و خامنەییدا هەیە. سووتاندن و تیرەرکردنی زیندانیانی ئەوین لە شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا، تیرەری زیندانیانی سیاسی لە سەردەمی شا لە گردەکانی (ئەوین)مان بیردەخاتەوە. شەوی ٢٩ی فروردین ١٣٩٣ی هەتاوی(١٨ ئەپریل ١٩٧٥وەرگەڕ)، ٩ بەندکراوی سیاسی بەناوبانگ: بیژەن جەزنی، حەسەن زیا زەریفی، ئەحمەد جەلیلی ئەفشار، سەعید کەلانتاری، عەزیز سەرمەدی، محەممەد چەپانزادە، عەباس سەرکی، مستەفا جەوان خەشدەل، سەید کازم زوەانواری بە بیانوی

گواستنۆیان بۆ زیندانۆکانی تر شۆ لە گردۆکانی ئۆیندا تیرباران دۆکران. تۆنانۆت تیرۆری زیندانیانی سیاسیش تۆنیا تابۆت نیە بۆ کۆماری ئیسلامی.
تا ئۆو شوۆنۆی کە پۆیوۆندی بۆ ئازادییە سیاسییۆکانۆو هۆیە، رۆزا پۆهلۆوی نۆیتوانی تۆنانۆت ئۆو دوو حیزبە دۆسۆزۆی دۆسۆاتی پاشایۆتی، حیزبی خۆک و حیزبی ئۆرانی نوە تۆحۆمول بکات، هۆیانوۆشاندۆو و حیزبی دۆستکردی رۆستاخیزی خستە شوۆنی ئۆوان و ایگۆیاند کە هۆرکۆسۆک بۆت ناازین لە ئۆران جۆبهۆن! پۆویستە نۆوۆی گۆنج و نۆوۆی هۆشتاکان کە ئۆمە لە پۆناو ئازادیدا چۆق لە ئاسمان دۆدۆن، لۆم استیانە ئاگادار بکرۆنۆو بۆ ئۆوۆی ئۆم سووۆی سۆرکوتکردن و کوشتن دووبارە نۆبۆتۆو. بۆگومان لۆئاغا ۆزا پۆهلۆوی چاوۆوان ناکرۆت ئۆم استیانە لۆگۆ خۆکدا بۆشی بکات- ئۆمە کاری هۆزە چۆپ و پۆشکۆوتنخواز و مۆدۆرنۆکانە- بۆام لانی کۆم چاوۆوانی ئۆوۆیە کە لە نازناوی شازادە سۆرمایۆی سیاسی دروست نۆکات . ناتوانیت بانگۆشۆی لایۆنگری ئازادی بکۆیت و لە دیکتاتۆری پۆشوو کریدت بۆدۆست بهۆنیت. نابۆ گوناهی باوك لەسەر پۆی کوۆە بنووسرۆت، بەۆکو ئەو کوۆەی کە شانازی لە باوکی ستۆمکارەکەی دەکات بۆتە بەشداربووی ئەم مۆژووە.
بۆگومان کۆشۆی کاک پۆهلۆوی و لایۆنگرانی ئۆوۆیە کە ئۆگۆر دۆستبۆرداری نازناوی شازادە بن، هۆموو پۆیوۆندییۆکی سیاسییان لۆدۆست دۆچۆت. هۆموو شوناس و مۆژوو و تۆماری سیاسی کاک ۆزا پۆهلۆوی لۆرۆو سۆرچاوە دۆگرۆت، کە کوۆی باوکیۆتی. ئۆگۆر ئۆمە بۆلایۆکدا بهۆیتۆو، چیتر ۆوون نییە کە جۆگۆی ئۆو لە سیاسۆتی ئۆراندا چییە! کاک پۆهلۆوی ایگۆیاندوو کە نایۆوۆت پاشا بۆت و هیچ پۆستۆکی حکومی هۆبۆت – ئۆمە شتۆکی ئۆرۆنییە کە ۆیالیزمی ئۆو دۆهۆنۆت. ئۆو تۆدۆگات کە لە سۆدۆی بیست و یۆکدا تۆنانۆت لە کۆمۆگایۆکدا کە بۆ دروشمی ژن ژیان ئازادی دامۆزرابوو، بۆ ئیدیعاکردنی پاشا، مۆحاۆ لە سیاسۆتدا جۆگۆیۆکی هۆبۆت. هۆر بۆیە لە پاشای داهاتووۆو بۆ باوکی میللۆت و هۆمای یۆکۆیزی نۆتۆویی ۆیشتووۆ. بۆام هۆشتا هۆگری نازناوی شازادۆیە، چونکە دۆست شۆردن لە نازناوی شازادە و مۆژووی شاهانە کۆشۆیۆکی جددیترە. بۆ وازهۆنان لۆم ناونیشانە، پۆویستە واز لە تۆواوی سیاسۆتۆکە بهۆنرۆت. تۆنانۆت پۆگۆی مۆعنۆویی باوکی میللۆت و هۆمای یۆکۆیزی نۆتۆویی و ئۆو مۆدالیای هاوشۆویانۆی کە کاک پۆهلۆوی لۆسۆر سنگی دایناوە، پۆویستی بۆ ئۆزموون و چالاکی و تۆکۆشان هۆیە لۆودیو پۆیوۆندی خوۆنی لۆگۆ دیکتاتۆری پۆشوودا، کە لە پۆشینە تۆمارکراوۆکانیدا نادۆزرۆتۆو. کاک پۆهلۆوی، ئۆگۆر لە واقیع

بینیکیدا قو و پیگییر بت، پویستدست بردارى ى باوکى میللتیش ببت و هموو سیاست ماچ بکات و دستبردارى بت. پارادکسى شازاد ئویە کە ئم نازناو تکە بە مژووى سیاسیى ئو بوو. ناتوانى درژ بە یککیان بدات و ئوى تریان لبیر بکات.

ئایا "شازاد" لسروى حیزبکان؟

بانگشى کاک پهلوى کە لگە هیچ جر سیستمکى حکومتى نییە و تنیا دیوت ى یکخستنو بگت، تنیا خدرخستةکى سیاسییە. جگە لە نازناوى شازاد، کە بە ئارزووى خى بە دامزراوى دساتى پاشایتیخوازکانو دبستتو، کە وک وون کراوتو لە خیدا دامزراویکى کنپرستانیە، شونکوتووى سیستمکى بها و فلسفە و جیهانبینى سیاسییە کە تنیا بە ئیدیعاکردن نییە بلاینى سیاسى و هیچ بوارک ناهتو بە ئوى گشتگیر بت و لە دروى حیزبکان بت، بام بە تواوى پچوانى ح و دروشمى ناوندى و یکگرتووى ششى ئستایە، "ژن، ژیان ئازادى". کاک پهلوى لە کنگرە رژنامەوانییکیدا دت کە لاینگرى "ژن،ژیان،ئازادى "ە بام ناوندى فلسفە و جیهانبینى سیاسى ئو "کش کبیر و سنورى پرگە وهرو یکپارچیى خاک"ە. ئم بها و همایانە نک هر پیوندییان بە "ژن، ژیان، ئازادییو" نییە بکو بە تواوى دژین. مژووى "شانازى" دوو هزار و پنج سد سالى ئران پە لە پیاوسالارى و "شرى نر". تنانت پاشایکى ژنیش لم مژوو شکمندا نادزرتو. تنانت لە مژووى هاوچرخدا باوکى ژنى بە ناقس عق دزانى. ئو خى زر چاک دزانت ئگر کچ بووایە ئمە لو شوندا ندبوو! ژیانى سردمیشاهنشاى باوکیشیان ئوندە بە حورمت بوو کە ورانکردنى کوخکاکانى دانیشتوانى قراخ شارکان کلیلى ششى ١٩٧٩ بوو. هروها ئرکى ئازادى لە سیستمى پاشایتیدا وونە هر وک لە سرو وون کراوتو.

خالى سرکى ئویە کە بە درژایى مژووى پیاوسالارى شانشینى، مرڤایتى و ئازادى بە پیرزى و تابى دژە ئینسانى خاک و سنووری پگوهر و ئیمپراتریتى باوباپیران و گزى ئارى لژر پیاندا پلیشاوتو و ئمش همان ئمانە پیرزییە دژە مرییکان و تابکان پایکانى سیستمى فیکرى و جیهانبینى شازاد و شونکوتووانین. ششى ئستاى ژنان ئەرکى مژوویى هەیە کە نەك تەنها لەگە دیکتاتری ئیسلامى، بەکو لەگە هەموو ئەو خاک پرست و دگما و پیرزى و تابیە نەتەوەیى-ئاینیانە یەکلایى بکاتەوە کە لە ماوەى سەد سالى ابردوودا دیکتاتری دواى دیکتاترییان بەسەر

کەمەگای ئەراندا سەپاندووە. بەام ئەمجارە هاواری ئازادی نەوەی هەشتاکان کە زیاتر لە مانگەکە شەقامەکانی داگیرکردووە، بە هیچ سیستەمەکی بەهای نەتەویی و ئایینی و نەتەویی و نیشتمانپەروەرانە وەام نادرەتەوە.
وەامی ەوون و راستەوخە ئینسانیەت و بەها گشتگیرە ئینسانیەکانە. کەبناغەی یەکەیزیی خەکە لە ئەران، و هاوسەزی خەکی جیهانی لەگەشەشی ژنانە لە ئەران، بەهای ئینسانی گشتگیرە و هەر ئەوە!
لەرەشدا شازادە پەیوەندی بە بارودەخی سیاسی ئەران و شەشی ئەستاوە نییە. جیهانبینی و سیستەمی حکومی ئەو، بە نازناوی شازادە یان بەبە ئیدیعای شازادە و بە ئیدیعای پاشایەتی یان بەبە ئیدعای پاشایەتی، تەواو پەچەوانەی ئەو بەها و ئایدیانەیە کە شەشی ئەستای ئەران ئاماکەی بەرز کردووەتەوە.
حکومەتی ئینتقالی و دەستوور
کاک پەهلەوی باس لە قەناغی ئینتقالی و حکومەتی کاتی و دەستوور دەکات. دەشەت، دەبەت ئەو هەزانەی حکومەتی کاتی پەکدەهەنن قبوە بکرەن و خەک جەری حکومەتی داهاتوو هەبژەرەت. بە گومان وایە، بەام جەختکردنەوە لەسەر ئەم پرسە هیچ شتەک ەوون ناکاتەوە.
یەکەم ئەو خەکەی کە بە دەسەاتی خەیان کەماری ئیسلامییان هەناوەتە خوارەوە، رەگا نادەن هیچ کام لە هەزە نەخوازراوەکانیان تەنانەت بە شەوەیەکی کاتیش دەسەات بەدەست بهەنن. هەز متمانەپەکراوەکانی خەک ئەو حیزب و ەکخراو و دامەزراوەی خەبات و کەسایەتیانە دەبن کە مەژووی چالاکی و خەباتی درەوشاوەیان هەیە لە بزووتنەوەی کرەکاری، لە بزووتنەوەی ئازادیخوازی ژنان، لە بزووتنەوەی خوەندکاری، لە بزووتنەوەی دادگاییکردن و بزووتنەوە ناەزایەتییەکانی دیکەدا کە بەردەوام لە دژی کەماری ئیسلامی بەردەوام بوون ئەو هەزانەی کە لە پەناو ئەو داخوازی و ئامانج و دروشمانەدا تەدەکەشن کە شەش باسی لەو دەکات، لە کارنامەی خەیاندا دانابەت. هەروەها پەگەکان و شەوازی کارکردنی هەز و کەسایەتیەکان لە پەشهاتەکانی ئەم شەشەی ئەستادا پەوەرەکی باش دەبەت بە جیاکردنەوەی خراپ لە چاک. لە لایەکی دیکەوە شەش هەەک لە چالاکوان و کەسایەتییە شەشگەەکان دەهەنەتە مەیدان. هەموو ئەمانەش هەزی متمانەپەکراوی جەماوەری شەشگە دەبن. پەکهاتەی حکومەتی کاتی تا ادەیەکی زەر لە ناخی ئەو شەشدا دیاری دەکرەت کە بووە هەی ەووخانی کەماری ئیسلامی.
دووەم: مەسەلەکە لەسەر دەستنیشانکردنی دەسەاتی خەک نییە لە دیاریکردنی حکومەتی کاتیدا، بابەتی گرنگتر و چارەنوسسازتر جەری حکومەت و پەکهاتە و ناوەەکی ئەو حکومەتیە کە بەیارە دوای

حکومەتی کاتی دەسەڵات بگرێتە دەست. بەگومان مرۆڤکان دەبێ هەڵیبژێرن، بەڵام پرسیاری سەرەکی ئەوەیە چ لەووی ناوەندەکەوە و چ لەووی فەرمانەوە، دەبێ چ جۆرە حکومەتێک هەڵبژێرن کە بتوانێت ئایدیاڵ و ئامانجە مرۆییەکانی شۆڕش دابین بکات؟ وەک لە سەرەوە بینیمان جیهانبینی و سیستەمی بۆچوونەکانی لەم چەند دەیەی ڕابردوودا وەک ڕەوانگەیەکی هوون ناخاتە بەردەم خۆمان. ناکرێ بەڕێنی ڕابردوو وەک داهاتوو بدرێت بە کۆمەڵگایەک کە پێنج لە ئاسمان دەدات. نەوەی هەشتاکان بە کۆماری ئیسلامیدا تێنەپەڕیوە بە گوێرەی بە "شانازیەوە" بووکانی ٥٠ ساڵ لەمەوبەر و ٢٥٠٠ ساڵ لەمەوبەر.

لە ڕووی شێوەی حکومەتەوە وەک پرەنسیب "دەبێت خەڵک هەڵیبژێرێت" واتە بڕشداری ڕاستەوخۆ و مومارەسەی ئیرادەی خەڵک لە هەڵبژاردنی حکومەتی کاتی و داهاتنی دەستووردا. هەروەها کەسانێک کە بە هەڵزی شۆڕشگێڕان توانیویانە کۆماری ئیسلامی بخەنە خوارەوە، دەسەڵات و ئۆگەری بڕشداریکردنی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆیان لە بنیاتنانی داهاتوویاندا دەبێت. جێختکردنەوەم لەسەر بڕشداریکردنی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆیە. نابێت هیچ حیزب و هێزێک لە سەرەوە ئەرک بە خەڵک بسپێرن. کۆماری ئیسلامی کە بە پێچەوانەی بیروباوەڕ و پەوپاگەندەی هێزە شاهانەیەکان، هەکاری شەواندن و سەرکوتکردنی شۆڕشی ١٣٥٧ بوو نەک نوێنەری ئەو، بە هەرشکردنە سەر ئەو هێزەخراوانەی کە لە ئەنجامی شۆڕشەوە هاتوون، واتە شوراکان و ڕاگەیاندنی "شوراکان بەتەواوی بسەنەوە" و دواجار بە چەقۆ بەرزکردنەوە بەویی ئەو خەڵکەی کە ئارەزووی ئایدیالی ئازادی و هەناندەی یەکسانی شۆڕشی ١٣٥٧یان دەکرد، توانی دەسەڵاتی دەزگای خۆی جێگیر بکات. نابێت هێگە بدرێت ئەم کارەساتە دووبارە بێتەوە. خەڵک حکومەتی سەرووی خۆیان و ئاغایان ناوێت بەسەریانەوە بێت. ئەمجارە ئەوە خەڵکە هێزەخراوانەی لە دژی کۆماری ئیسلامی ڕاپەڕینان کرد، دەبێ ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لە دیاری کردنی حکومەتی کاتی و داهاتنی دەستوور و بەڕێوەبردنی کاروبارەکانیان بەشدار بن. ئەمە مانای ڕاستەقینەی ئازادییە کە کۆمەڵگا بەدوایدا دەگەڕێت. ناردنی خەڵکی چالاک و هێزەخراو لە ناخی شۆڕشدا بە ماڵەوە دوای سەرکەوتن نوسخەی شکستی شۆڕشە. ئەم کارەساتە نابێت دووبارە بێتەوە. شۆڕشی ئێستا ئەرکەکی لەسەر شانە، بە ئەوەی بڕاستی کۆمەڵگا ئازاد بکات، دەبێت کۆتایی بە مەژووی هەر جۆرە حکومەتێك لە سەرووی خەڵکەوە بهێنێت و لە جێگەیدا حکومەت و سیستەمکی سیاسی بگەڕێت کە لەسەر بنەمای ئەرگانەکانی خۆك پێکهاتووە لە ناخی شۆڕشدا.

لە هووی ناوەندەکەوە پێویستە جەماوەری خەڵک لە ئێستاوە ئاشنا بن بە سیاسەت و بۆچوون و ئامانج و بەرنامەی ئەو حیزب و هێزانەی کە

دیانەوەت لە حکوومەتی کاتی و داهاتووی ئێراندا ڕێگیان هەبێت. تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە ناوەڕۆکی سیاسەتەکانەوە هەیە، پێداگری لەسەر ئەوەی کە خەڵک هەڵیبژێرن، وەڵامی هیچ شتێک نییە. هەر دەمێنێتەوە لە هەڵبژاردنی پەرلەماندا، بە نموونە لە فەرەنسا، حیزب تەنیا ڕایدەگەیەنێت کە دەبێت خەڵک هەڵیبژێرن! ووونە کە مرۆڤەکان لەسەر بنەمای ئەو زانیارییانەی کە هەیانە لەسەر بەرنامە و ئامانج و مێژووی پارتە سیاسییەکان و چالاکانی سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان و دامەزراوە خەباتکارەکانی ناو بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان هەڵیدەبژێرن و ئەرکی هەموو ئەو هەزانە و بڕیارە حیزبەکانە، بە ئەوەی بە شەفافی و بە ووونی بەرنامە و ئامانجەکانیان ڕابگەیەنن.
ئامانج و سیاسەتی حیزبەکەمان لە بەرنامەی دنیایەکی باشتردا بە ووونی ووون کراوەتەوە. بەڵام پلان و ئامانجی شازادە و حزبە نزیکەکانی چین؟ سنووری پەگوهەر و مافی مرۆقی کورش و یەکپارچەیی خاکی زیاتر لە سیستەمێک لە شتە پیرۆزەکان و تابۆ و سنووردارکردنە بەرامبەر هەموو ئەو کەسانەی کە باوەڕیان بەم شتە پیرۆزانە نییە نێک بەرنامەیەک بۆ ئازادی و یەکسانی و ڕزگاری. تەنانەت حکومەتی عەلمانی دیموکرات کە لەسەر ئەم جۆرە پیرۆزی و بەهایانە دامەزراوە، توانای بەدیهێنانی ئامانجەکانی شۆشی ئێستای نییە.
کەمترین چاوەڕوانی لە حکومەتی کاتی و لەوەش گرنگتر دەستوور کە بەیارە داهاتووی ئێران لە قاڵب بدات، ئەوەیە کە دژی هەموو هەڵاوردنێک بێت و گەرەنتی ئازادی و یەکسانی و خۆشگوزەرانی هەموو هاووڵاتیان بکات، بە مانا هەمەلایەنە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کولتووریەکەی ئامانە ئامانجەکانن. بنەمای دەستووری حیزبەکەمان بەرنامەی دنیایەکی باشترە. حیزبی ئێمە بە هەموو هێزی خۆیەوە خەبات دەکات بۆ حکومەتێک و سیستەمێک کە هەر جۆرە هەڵاوردنێکی لێگەڕی، نەتەوەیی، میللی، ئایینی، ئابووری و چینایەتی هەبوەشێنێتەوە و دوای کۆماری ئیسلامی کۆمەڵگایەکی ئینسانی و یەکسان و ئاوەدان لە ئێران دابمەزرێنێت.
ئێمە و پێم وایە هەموو خەڵکی ئێران چاوەڕێی ئەوە دەکەین کە هەموو پارتەکانی ئۆپۆزسیۆن لە حیزبە چەپەکانەوە تا هێزە کۆماریخواز و شاهانە و هتد بە ووونی پلان و ئامانجەکانیان ڕابگەیەنن تا خەڵک بتوانێت بە ئاگایانە و ئازادانە داهاتووی خۆی هەڵبژێرێت. باشترە شازادە نازناوی شازادە و مەدالیای یەکێتی نەتەوەیی وەلا بنێت و وەک هاوڵاتییەکی ئاسایی و چالاکی سیاسی بچێتە ناو چاڵەکەوە.

٢٩ی مانگی میهر ١٤٠١، ٢١ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٢

ساتیرچیرۆک: ئەزمە و بەدیل.. هەرش ڕەسوڵ

حەماسەت گرتبوی. دەماری ملی لەرادەبەدەر بەرزببوەوە. چاوەکانی بز کردبوونەوە. پەنجەی دڕشاومژەی دەستی راستی ڕادەوەشاند و بە دەنگێکی قرخن هاواری دەکرد:

- ئاخر پێم ناڵێن ئەوە لە چیتان کەمە؟ بیرتان چووە ئێمە ئەم گوندەمان لە چییەوە کرد بە چی؟ بەخوا وێرانەیەک بو بێ خێ. جادەمان بێ ڕاکێشا. مەکتەب و خەستەخانەمان بێ دروستکردن. منداڵی داماوی ئێمە بە کۆرەوەریی زۆر دەچن لە مەکتەبەکانی شار دەخوێنن، هی ئەوەش لە پاڵ ماڵەکانی خۆتانەوە.
خۆتان هەر دەرد و نەخۆشییەکتان هەبێت، لە بنکەی تەندروستیی گوند عیلاج دەکرێن، بێ ئەمەش ئێمە دەبێ بێ کێکە و هەڵامەتێکی بەسیت بە ناچاری بچینە شار و لە موستەشفا دەوڵییەکان کێڵ فەحص و فحوصات بە تەشتێ دۆلار و یارێ بکەین. بیرم نایە عەمودی کارەبامان بێ داناون، چەند ساڵێکیشە وایەرمان بێ لێ بەستون و کارەباتان هەیە.
بێ مەسەلەی ئاو-یش، کانیی گوندمان بێ پاراستون، نەمانهێشتوە ئەو میراتە گەورەیەی باووباپیرانمان لەوە پیس و لێتر بێت، بێ ئەمەش ئێمە خۆمان دڵمان نایە لەو ئاوە بخێینەوە، تاکو کەم نەکات، قیروسیامان لە نەفسی خۆمان کردوە، ئاوی موقەتتەری کەس نازانێ چۆنی دەبە و پەرداخ لە شارانەوە دێنین.
ئا بیرم کەوتەوە، باسی تیجارەت و هاوردەمان کرد، دەزانن ئەم گوندە شیرینەمان کردێتەوە مەرکەزێکی گەورەی تیجاری. ئیتر بازاڕی ڕەش نەماوە، ئێمە بازاڕی ئازادمان بێ کردنەوە، چیتان دەوێ هەمانە، لە پەنیر و کەرەی ئێرانییەوە بێ ماستی تورکی و یۆنانی و هەنگوینی کلێرەدارەکانی سعودییە، لە میوەجاتی وڵاتانی عەرەبییەوە بێ سەوزە و تەماتە و خەیاری ئێران، بێ خەوزی چینی، جلوبەرگی ڕەسەنی گوندی خۆمان بە دەست و پەنجەی وردیلانەی خوشک و برا چینییەکانمان، ئەمەش

تەنها بۆ ئەوەی خۆتان و ماڵ و منداڵتان لە دەست بۆنی قشپل و ریخ و تەپاڵە نەجاتتان بۆ و چیتر لەو گەرما و سەرماتاقەتپۆکێنەی گونددا شوان و گاوانی و جوتیاری و کار و کاسبی نەکەن.
هەمو گوند، بە ژن و منداڵ، گەورە و بچوک، تەنانەت پیر و پەککەوتەوە ئاگادارکرابونەوە کە لە ئانی وتارە نایابەکەدا لە گۆڕەپانی گوند ئامادەبن.
پیاوانی کۆخا، بە هەموانیان راگەیاندبو، ئەورۆژە مەکتەب و خەستەخانە و دائیرە و دەوائیر و هیچ کار و کاسبییەک نیە، "ئەگەر مردوشن، بە جەنازەکەوە لەوێ، لەبەر قرچەی گەرما، بە پێوە دەوەستن و تەنها بۆتان هەیە چەپڵە لێبدەن و هوتافی (بژی، بژی) و رەزامەندی بۆ جەنابی کۆخا بکێشن". "کەسمان ناوێ دەموچاوی بدابەیەکدا، یان لەبەر خۆیەوە ورتەورت بکات، یاخود چرپە چرپ لەگەڵ تەنیشتەکەی قسەبکات".
کۆخا تا چەپڵەی بۆ لێدەدرا، زیاتر کەیفی بە خۆی دەهات و دەنگی لێهەڵدەبڕی. جار جار تەماشایەکی ئەملاولای خۆی دەکرد و هەستیدەکرد لەگەڵ هەر چەپڵەیەکدا بست بست باڵا دەکات.
وتارە مژویيە دورودرێژەکەی کۆخا لەبەر سێبەری ستەیجی نێودەوڵەتیی گوندی (ئاشی نەزان) بو، کە شارەزایان بە کەپر و دار و درەخت دروستیانکردبو.
یەکێک لە پیاوە هەرە متمانەپێکراوەکانی موکەببەرەکەی بۆ کۆخا گرتبو، ئەویش بە قاتە شاڵە شینکییە زۆر تازەکەیەوە، کە ئەوەندە نەدەبو لە کۆخای گوندەکەی ئەولاوە بە دیاری بۆی هاتبو، وەستابو، بە فیزێکەوە دەستی چەپی خستبوە بەر پشتێنە گوێگوڵەکەی، و دەستی راستیشی کردبوە هاوکاری دەم و زمانی، تاکو بە رەوانترین شێواز بیروڕاکانی (دامەزراوەی کۆخایەتیی گوندی ئاشی نەزان) بە هاوگوندانی بگەیەنێ و تازەترین ئەحداث و مەوقیفەکان دەربارەی رەوشی ئەمنی گوند و ناوچەکەیان بۆ لێکبداتەوە.
لەوەدەچو راوێژکارەکانی، کۆخایان لە میدیاکانی گوند پێکردبێ و بە "تابوری پێنجەم" هەژماریانکردبن. بە تایبەت باسی هەریەک لە: ڕۆژنامەی (چاوی گوند)، گۆڤاری (ئاشەوان)، رادیۆی (نەزان ئێف ئێم)، تەلەڤزیۆنی (نەزان سات)، سایتی (نەزان ویکیلیکس) و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی: (شەوچەرە)، (کانیی ژنان) و (حەوزەکەی بەر مزگەوت)یان بۆ کردبو، گوایە دژی خۆت و دامەزراوە و بۆیارەکانت هەوا و زانیاری و وتاری ناڕاست و پڕ لە ناوزڕاندن بۆاودەکەنەوە.

دوای دو ئحم، وەک نیشایەک بۆ مسەیتەری، و بۆ ئەوەی کەمێک تۆەییەکەشی بشارێتەوە، کۆخا دەستیکردەوە بە وتەکانی:
بیستومە لەملاولا و لە ئیعلامی تەقلیدی و کۆمەڵایەتییەوە ڕەسم و ڤیدیۆی قژ دادەبەزێنن و باسی نەبونی موچە و ئاو و کارەبا و بەنزین و نەوت و غاز و ئەوشتانە دەکەن. ئاخر تو ویژدانتان من بۆ ئەوە حوشتریەتم بۆ فەراهەمکردون؟ لەمانەش ناخۆشتر ماوەیەکە سەری زمان و بنی زمانتان بوەتە باسی (ویلایەتی کۆخایەتی)، گوایە موددەم بەسەرچوە و یەکێک دەخەنە شوێنم.
پاش ئەوەی کۆخا کەمێک وەستا و بە چاو ئاماژەی بۆ کوپەکەی سەر مەنەصەکە کرد، یەکێک لە نۆکەرەکانی کوپەکەی بردە لای زاری و کۆخاش شلەمەنیەکەی خواردەوە، کە دیارنەبو ئاو بو یان عەرەق! لێوکاتشدا، لە دڵی خۆیدا و بۆ بۆ ئۆوی دەمی بجوێنێت، دەیگوت: "من ئۆوەم لە پشتە ئۆوە، تا ئۆوە بمێنن، تا دەنگی ئۆوە هەبێ، تا بێدەنگیی ئۆوە بەردەوام بێ، تا چەپڵەی نەزانانەی ئۆوە ببیستم، تا چەمانەوەی بەردەوامی ئۆوە ببینم، من هەر کۆخایەکەی جارانم، دڵنیابن".
ئینجا دەستی بە سمێڵە ڕەشکراوەکەیدا هێنا و درێژەیدایەوە:
- ئاخر بیرتان چۆوە، جاران چۆن بون و ئێستا چۆنن؟ جاران چییتان هەبو و ئێستا خاوەنی چیین؟ ئاای چ قەومێکی زاکیرە زەعیفن!

من هەمو قیتاعەکانی گوندم پێشخست، کەرتی کشتوکاڵ، بازرگانی، پیشەسازی... تەناتەت نەمهێشت لە دەرهێنانی سامانی ژێر زەویش ئۆوە ئەزیەت بکێشن، خۆم لەگەڵ کۆمپانیای شاری پێشکەوتو ڕێککەوتوم، ڕێککەوتنی ماوەدرێژ، خۆیان بۆمان دەردەکەن و بۆشمان بەجێدەکەن و بۆشمان دەفرۆشن، ئیتر کێشەتان چییە؟
من هەموتانم حەساندەوە، لە کێ و جوتکردن و شەنە و دەغڵ و دان و توتن و گوڵەبەڕۆژە و مەرەزە و فەلاحەتی و ڕەنجکێشانم کردنەوە. زۆربەتانمان کرد بە پۆلیس و ئاسایش و حەرەس قەریە و گوندپارێز. هەندێکتانم کردە خانەنشین بۆ ئەوەی ڕۆژێ لە ڕۆژان بۆ یەک دەقیقە ئەم گوندەتان پاراستبێت. بەشکیشتان بندیوار و بەرسێبەر و موفتەخۆر.
دوای ئەوەش، ئاراستەی وتارەکەی بە لای لاواندا گێڕای:
- گەنجان، لاوان پێم ناێن بۆ کوێ دەچن؟ سەری خۆتان بۆ کام گوند و شار و مەملەکەت هەڵدەگرن.

ئینجا بە دڵی پڕ و چاوی بە گریانەوە، بە نەغمەیەکی

ناخۆشەوە دەڵێت: ئاخر چۆن دڵتان دێ ئەم گوندە جوان و قەشەنگە جێبهێڵن.
یەکێک لە حیمایە تایبەتەکانی بە پارچەیەک کلێنس فرمێسکەکانی کوێخا دەسڕێت. کوێخا بەردەوامدەبێت:

- قەسەم بە گیانبەختکردوانی ڕۆگای ڕزگاریی گوندەکەمان.. سوێند بە خاک و ئاو و دار و درەختی ئەم بەهەشتە، هیچ گوند و شارەدێ و شار و مەملەکەتێک بە قەد ئەرە خۆش نیە، بۆواتان هەبێت. من هەمویم دیوە، هەموی گەڕاوم، کاتێ بە دوای دەزی ڕەوای ئاوەی چەوساوەوە بوم، کاتێ پێ بە پێ بە دوای مافی ئاوە لە هەمو دەرگاکانم دەدا، زۆر مەکانی عەجیب و غەریبم بینین، بەڵام هیچیان ناگەن بە تۆز و خۆڵی ئەم جەننەتە.

کوێخا بە حەماسەتەوە دەیگوت: گەنجی هیچ شوێنێک بارتەقای گەنجی ئەم دێیە خۆشبەخت و ئاسودە نیە. ئەوەتا منداڵ و جحێڵە نەگبەتەکانی خۆزانەکانی ئێمە، کە بە ناچاری و لە ترسی دوژمنی بەدکار ئاوارەی ئەو شار و سەتەنەتانە بون، ئێستا لە خراپترین دۆخی ڕۆحی و دەرونی و جەستەیی و تەندروستییدان، بەردەوام فرمێسک بە مەوتنی باب و باپیرانیان دەڕژن. قەناعەتتان هەبێت، کاتێ لەگەڵ گەل فرێند و بێی فرێندەکانیشیان دەچنە مەسبەح و دیسکۆ و پۆپ و نایتکلەپەکانیش هەر بیریان لەرەیە و تۆزقاڵێک چێژ وەرناگرن.
- لاوانی عەزیزی (ئاشی نەزان)!

ئاوە نەوەی نوێی ئەم گوندەن، ئایندە بێ ئاوەی خونگەرمە، ئیتر چۆن دڵتان دێت ئەم باوەشە گەرمە جێبهێڵن، ڕێی هات و نەهات بێ دەگرنەبەر؟ دنیام دوایی پەنجەی پەشیمانی دەگەزن، بەڵام دادتان نادات. بیریشتان نەچێت مادام خۆتان بیارتان داوە و خۆتان ئەم ڕۆگەیە هەڵدەبژێرن، ئێمە تەحەمموڵی هیچ مەسئولیەتێک ناکەین.

کوێخا هەناسەیەکی قوڵی هەڵکێشا و بە تووەییەکی زۆرەوە دەستی بە فەرمایشتەکانی کردەوە:

- ئێستا لە هەمولایەکەوە خەتەری گەورە لەسەر گوندەکەمان هەیە، هەڕەشەی کوشت و بڕمان لەسەرە. چیتر لە ناحیەوە بودجە و موچەمان بۆ نایەت، کەچی ئاوەی ناشکور تۆزێ تەحەممولتان نیە. چەند ڕۆژێکی کەمە ئەزمەی بودجە و موچە و نەوت و بەنزین و غاز و ئاو و کارەبا و ...تاد پەیدا بوە بەرگەناگردن. ئای چ میللەتێکی سەیرن.

لە پێ ژاوەژاوێک لە پشت گوندەوە بیسترا، وردە وردە لە

شۆنی خوتبە مژوییە دورودژەکەی کۆخا نزیکدەکەوتەوە. سەرەتا کۆخا سورهەگەڵا و زەر شەڕا، وەستان و پچڕان کەوتە نێو قسەکانی، بەڵام کاتێ یەکێک لە پاسەوانە تایبەتەکانی لەسەر دەرختێکی بەرامبەرییەوە بە دەست و پەنجە ئاماژەی (ئۆکەی) بۆ کرد، ئاهێکی بەبەردا هاتەوە و لە ژێر لێوەوە بزەیەکی کرد.
مەجموعەیەک بە جلی ئاووهاوە، بە چەند گودرژێکەوە، کە پێدەچوو لە گوندەکەی ئەوبەرەوە تەشریفیان هێنابێت، خێیان بە ئاپۆاکەدا کرد و کەوتنە هاوارکردن: "کۆخا بەدیلی نیە، کۆخا نمونەی نیە.. ئەگەر نەمێنێ کۆخا، کێ جێگامان بۆ راخا؟.. کێ پێی خۆشە با وس بێ، هیتر بمرێ لە داخا".
کۆخاش وا خێی پیشاندا گوایە گرنگی بە هوتافی ئەو گروپە نادات. دەستیکردەوە بە وتارەکەی:
- هاوگوندانی بە شەرەفم.. جەماوەری خۆشەویست و شیرینی گوندی (ئاشی نەزان)!

هەمو ئەو شتانەی ئێوە ناوتان ناون کێشە و ئەزمە و قەیران بەدیلیان هەیە. موچە دوادەکەوێت، صەبر و تەحەممولتان هەبێت، مەصرەف کەم بکەنەوە، ئەوەندە مەچنە گەشت و گەڕان و سەیران و صەفا، هەمو هەفتەیەک گۆشت و پێاو مەخۆن، هەمو جەژنێک جل و پێاوی تازە مەکڕن، واز لە کێینی ڤێللا و خانو و شوققەی سیتی و گوندەکانی ئەمانی و ئینگلیزی و ئیتاڵی و فرەنسی و خەون و خەیاڵ و باخ و شاخ و چیا بهێنن، خانوە قوڕەکانتان بیرچێتەوە؟ چیتر منداڵەکانتان مەنێرنە مەدرەسە گرانبەهاکا سیستم ئەوروپی و ئەمەریکییەکان، ئەی (سوید)یش ئەوروپا نیە؟ (سیستمی ئاشی نەزان) عەیبی چییە؟
کارەبا نیە، بەدیل هەیە، دەچینەوە سەر چراڕەشکەکانی سەردەمی باب و باپیرانی نەمرمان. ئاو نیە، بەدیل هەیە، زەر بە کەمی ئاو دەخێنەوە، جەژناوجەژن خەمان دەشێین،دەست بە ئاوەوە دەگرین. نەوت و غاز نیە، بەدیل هەیە، تەپاڵە بۆ چێشتلێنان بەکاردێنین. بەنزین نیە، سەیارەکانمان دەسوتێنین، بە سواری گودرژ هاتوچێ دەکەین، یان هەر بە پێ، بۆ صیحەتیشمان باشە.
بۆیە چەندبارەی دەکەمەوە: هەمو ئەو شتانەی ئێوە ناوتان ناون کێشە و قەیران بەدیلیان هەیە، بەڵام باش باش بیزانن و وەکو ئەقڵە بیکەنە گۆچکە گرانەکانتانەوە: تەنها من بە دیلم نیە، من!

28/09/2015 رانیه

کتایی لە سەرتاو.. نەوزاد بەندی

بە / ژ .....ا

بە ، خەریشم ناو ،
گەر بە تە ژ بەتەو ..
بە ..ئەوەندە وون بە ،
هیچ کەس نەتدەزەتەو ..

دە بە تە خەش ببە ،
من خەم ایئەوەستەنم ..
بزەیەک تە وەنەی کەی ،
من هەیئەوەرەنم …

شیعرە تە ئیلهامی بی ،
یەک پیتی لە نانوسم ..
تە قەمی عەشق بی ،
یەک پیتی پە نانوسم ..

من قەت لە خەم نابوورم ،
کە چی جوان بوو بەم نوسیت ..
کە دەربارەی هیچ شتە ..
شتەکم لە نەپرسیت ..

وامزانی هەرچی گوە ،
بە سپەنسەری تەیە ..
نەمزانی بنچینەکەت ،
چنگە فە و درەیە ..

بە ، کە پارەی هەبوو ،
کە قەبە بوو ، لەو بە ..

بە ژ گو بژ و ..
شو ، شوچری شو بە ..

نوزاد بەندی